

Ewelina Wesołek

Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Maciej Krzemiński, *Dziecko i młodzież. Przestrzenie literackie, kulturowe i wychowawcze*,
Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2015, ss. 160**

Przedmiotem mojej recenzji jest książka autorstwa Macieja Krzemińskiego *Dziecko i młodzież. Przestrzenie literackie, kulturowe i wychowawcze*, wydana przez Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT w 2015 roku w Toruniu. Maciej Krzemiński jest doktorem nauk humanistycznych, ekspertem w zakresie współczesnej literatury polskiej i powszechnej.

Praca składa się z sześciu rozdziałów, wstępu i bibliografii. W swojej pracy autor skupił się na dzieciństwie i młodości jako okresach w życiu człowieka, dla których wychowanie i edukacja są elementami kluczowymi. Autor zaznacza, że podejmowane problemy nie są tylko domeną pedagogów, ponieważ „od wieków zmagają się z nimi także pisarze i poeci”¹.

Rozdział pierwszy dotyczy wykorzystania baśni magicznej w procesie dydaktycznym i wychowawczym. Na początku zostały przedstawione wybrane fakty dotyczące historii baśni folklorystycznych, a następnie autor przeanalizował rolę, jaką spełnia baśń ludowa w życiu

¹ M. Krzemiński, *Dziecko i młodzież. Przestrzenie literackie, kulturowe i wychowawcze*, Toruń 2015, s. 7.

młodego czytelnika – w tym celu odwołał się do badań Stefana Szumana dotyczących wpływu lektury baśni ludowej na psychikę i wychowanie dziecka. Następnie Krzemiński przedstawił wychowawczą i edukacyjną wartość baśni w świetle opinii Brunona Bettelheima. Krzemiński podkreślił edukacyjno-wychowawczy potencjał bajki magicznej w tworzeniu dziecięcej aksjologii.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Czy szkoła może być szkołą życia?* Krzemiński skoncentrował się na przedstawieniu problematyki związanej ze szkołą, szczególnie ze sposobem, w jaki wpływa ona na życie ludzi, akcentując pozadydaktyczny wymiar jej funkcjonowania. Pierwszą powieść, jaką przywołuje, jest *Pierwsza Miłość* Sándora Máraia, którą określa jako „studium przypadku odkrywające tajemnicę ludzkiej natury²”. Autor zwraca uwagę na opresyjne środowisko szkolne oraz uwarunkowania historyczno-obyczajowe przedstawione w powieści Máraia. Krzemiński ukazuje również kontekst psychologiczny dotyczący głównego bohatera, a skupiając się na jego trudnym dzieciństwie, stara się je wyjaśnić, przywołując koncepcje Zygmunta Freuda. Druga omawiana przez Krzemińskiego powieść to *Przechodnia* Kazimierza Orłosia. Na początku autor krótko charakteryzuje młodzież czasów PRL-u oraz dokonuje specyfiki peerelowskiej oświaty. Następnie przywołuje realia życia w szkole na podstawie powieści Orłosia. Zwraca uwagę, że „Literatura realistyczna, mocno osadzona w prozaicznej materii życia [...] posiada ważny atut, jakim jest jej wartość dokumentalna³”.

W trzecim rozdziale zatytułowanym *Droga w przestrzeni i droga w głąb siebie – dwa warianty* Krzemiński podejmuje zagadnienia relacji międzyludzkich opartych na silnym zaangażowaniu uczuciowym; ujmuje to w motyw wędrówki. Relacje rodzinne przedstawione zostały jako zagrożone rozwojem cywilizacyjnym. W pierwszej części rozdziału przedstawia dwie powieści: *Śmierć Bunny’ego Munro* Nicka Cave’a oraz powieść Cormaca McCarthy’ego zatytułowaną *Droga*. Autor podkreśla, że bohaterowie przywołanych powieści stanowią przykład opisu istotnych momentów procesu wychowania dokonującego się w re-

² Tamże, s. 42.

³ Tamże, s. 51.

lacjach ojca z synem oraz „prowokują do refleksji nad zagrożeniami wynikającymi z postępu cywilizacji⁷⁴ i miejsca, jakie będą zajmować w tym świecie dzieci. Krzemiński w analizie obu tekstów odwołuje się do licznych prac naukowych, starając się na ich podstawie wyjaśnić zachowanie bohaterów. Trzecią powieścią przytaczaną w tym rozdziale jest *Poczucie kresu* Juliana Barnes’a. Przed omówieniem problematyki powieści autor przedstawia kilka teorii naukowych dotyczących sposobu działania pamięci. Krzemiński skupia się na pytaniu, czy możliwe jest poznanie samego siebie oraz w jaki sposób widzimy siebie, tworząc mylne wyobrażenia spowodowane upływem czasu.

Rozdział czwarty zatytułowany *Dziecięce poznanie zła – zagrożenie, ekspiacja czy wyzwolenie?* poświęcony został dziecięcym bohaterom poznającym oblicza zła. W tej części Krzemiński dokonuje analizy powieści Georgesa-Artura Goldschmidta oraz opowiadania Kazimierza Orłosa. W powieści *Odosobnienie* Georgesa-Artura Goldschmidta, zwraca uwagę na problematykę dojrzewania do ciała, poczucia winy i wstydu oraz tęsknoty i samotności. W opowiadaniu Kazimierza Orłosa *Dziewczyna z łódki* zwrócono uwagę na symbolikę dotyczącą natury, inicjacji i zła. Krzemiński zaznacza, że inicjacja stanowi wejście w tajemnicę życia. Ważnym elementem opowiadania jest motyw dorastania człowieka do odpowiedzialności za własne postępowanie, ale i uniwersalna przestroga przed złem czającym się w pozornie błahych zdarzeniach.

Rozdział piąty *Młodzi wystawiają rachunki swoim rodzicom* skupia się wokół trzech książek. Jako pierwszy Krzemiński omawia zbiór reportaży pod tytułem *Niemiecka jesień* autorstwa Stiga Dagermana. Książka jest zbiorem reportaży opisujących powojenną rzeczywistość Niemiec. Analizując ją, autor skupia się na problemie winy i kary oraz odpowiedzialności za popełnione zbrodnie podczas wojny. W cytowanych fragmentach książki Dagermana pokazuje losy niemieckiej młodzieży oraz dzieci jako ofiar wielkich ideologii. Zastanawia się również nad kwestią wybaczenia krzywd wyrządzonych przez Niemców w czasie ostatniej wojny światowej. Drugą książką wybraną przez Krzemińskiego jest *Noc żywych Żydów* Igora Ostachowicza. Po-

⁴ Tamże, s. 68.

wieść ukazuje współczesną Warszawę, w której pojawiają się zmarłe w czasie wojny dzieci żydowskie. Krzemiński, przytaczając tę powieść, zwraca uwagę na współczesne znaczenie historii, sposób, w jaki wpływa ona na terażniejszość. Trzecią powieścią jest *Będzie gorzej* autorstwa Jana Pelca. Książka traktuje o pokoleniu młodych ludzi, członków ruchu hipisowskiego w Czechosłowacji. Omawiając tę powieść, autor skupia się na skrajnie pojmowanej niezależności bohatera powieści Pelca, która prowadzi do zagrożenia jego życia. Ideały wolności, pokoju i miłości pojmowane przez młodych członków subkultury hipisów w sposób bardzo ortodoksyjny ujawniają swoją utopijność oraz obnażają ludzkie ograniczenia.

W ostatnim szóstym rozdziale zatytułowanym *Muzyka młodzieżowa poszukiwaniem własnej tożsamości* Krzemiński analizuje książkę Mikaela Niemiego *Muzyka pop z Vittuli* oraz twórczość zespołu Republika. *Muzyka pop z Vittuli* to powieść, w której dorosły już bohater z perspektyw swojego dzieciństwa opowiada o zmianach, jakie zachodzą na prowincjonalnym pograniczu fińsko-szwedzkim w okresie transformacji ekonomicznej i kulturowej. To właśnie zmiany będące wynikiem globalnych procesów oraz atmosfera panująca na pograniczu fińsko-szwedzkim są jednym z omawianych wątków powieści. Kolejnymi ważnymi kwestiami, na jakie zwraca uwagę autor, jest problem przemocy wobec uczniów i nauczycieli obecny w szkole oraz poza nią i wynikający z modelu wychowania oraz aprobowanych przez dorosłych zachowań. Przywołane wcześniej zmiany społeczno-obyczajowe prowadzą do zmiany tradycyjnych ról i wzorców postępowania mężczyzn i kobiet, a wpływ kultury masowej wpływa na życie mieszkańców, na co wskazuje autor. Następnie omówione zostały teksty autorstwa Grzegorza Ciechowskiego, lidera zespołu Republika. Na samym początku autor wyjaśnia sytuację społeczno-polityczną lat 80. w kontekście polskiej sceny muzycznej. Następnie analizuje teksty piosenek, określając je jako „fascynację zmysłową. Gwałtowną i śmiertelnie groźną erotykę istniejącą w budzącym lęk porządku społecznym”⁵. Krzemiński pokazuje problem młodzieży budującej własną tożsamość w kontekście zjawisk muzycznych i popkulturowych.

⁵ Tamże, s. 153.

Recenzowana książka stanowi interdyscyplinarne ujęcie problematyki okresu dzieciństwa i młodości w obszarach literackich, kulturowych i wychowawczych. Autor dokonuje analizy i syntezy tekstów literackich z obszarów popkultury i zjawisk tworzących współczesną cywilizację. Obok interpretacji utworów literackich polskich i zagranicznych wyjaśnia zachowania bohaterów oraz opisywane sytuacje, odwołując się do eksplikacji naukowych. Podczas interpretacji tekstów korzysta między innymi z prac naukowych pedagogów, psychologów, socjologów, historyków oraz politologów, co pozwala na umieszczenie omawianego tekstu w obszarze nauk humanistyczno-społecznych.

